

Op bezoek bij Paul Badura-Skoda *Levensvreugde*

Een paar maanden voor zijn dood op 25 september j.l. ging PIANIST bij Paul Badura-Skoda op bezoek, voor wat het laatste grote interview werd met de maestro die, geboren in 1927, een belangrijke rol speelde in bijna een eeuw muziekgeschiedenis. Jong van geest en met een ontwapenende openheid, plaats hij zijn interviewer in een tijdmachine waarin ook Lipatti, Cortot, Karajan, Furtwängler, Schnabel, Edwin Fischer en David Oistrakh figureren.

Tegenover zijn huis in hartje Wenen, staat op straat een piano, vrij te bespelen en even verder is een cultureel jongerencentrum, symbolisch voor de man die de fakkel wil doorgeven? In zijn appartement op de tiende verdieping schier ontelbare boekenkasten, vijf concertvleugels en nog een Hammerklavier, allemaal liefdevol afdekt op een snikhete zomerdag. We worden allerhartelijkst ontvangen met petit fours, een fijne Weense lekkernij, koffie en veel water – het beste in de wereld, al sinds de keizertijd, legt Badura-Skoda uit en ‘dit eet u het beste gewoon met de hand’. Tot op het allerlaatst geniet hij van het leven, al laat zijn gezondheid zeer te wensen over. ‘In mijn toestand geniet ik er nog meer van, het is een genade elke dag. Je leeft veel bewuster als je aan de grens van het leven bent aangekomen. Ik verbaas me erover hoeveel kracht de muziek mij geeft.’

‘Ik kreeg de tijd om te groeien.’

Het gesprek komt al snel op Dinu Lipatti. In 2010 speelde Paul-Badura Skoda in Besançon, zestig jaar nadat Lipatti daar zijn laatste recital gaf, een eerbetoon aan de betreurde pianist. ‘Hij verkeerde net zoals ik nu, elke dag oog in oog met de dood. Al was hij natuurlijk veel jonger, zijn interpretaties hadden een diepte die je uit duizenden herkent. *Jesus meine Freude*, dat wil je toch alleen nog maar van hem horen. *Tod und Verklärung*, dat heeft Strauss goed gezien...’ Paul Badura-Skoda zat in de zaal toen Lipatti in Zürich samen met Herbert von Karajan Mozart speelde, toen ook de nu legendarische opname werd gemaakt. ‘Het concert in C klonk zo droevig, je zou willen huilen.’

FOTO'S: JOACHIM SCHOONES

Karajan

Zelf werkte Badura-Skoda ook met Karajan, ‘anderhalve keer’ zegt hij met een ironische fonkeling in zijn ogen. ‘Karajan heeft me altijd zeer vriendelijk en hartelijk behandeld. Ik was zeer onder de indruk van zijn eerste concert na de oorlog, ook al vonden de leden van de Wiener Philharmoniker hem ijskoud, toch kon hij vooral in de opera ook warmte uitstralen. Karajan vroeg me voor *Variations Symphoniques* van César Franck, natuurlijk was ik hem dankbaar, al kun je met dat werk – kort en vooral langzaam en pianissimo – weinig succes behalen, al speel je nog zo goed. Hij was nog niet de grote Karajan, maar hij gaf me een volle week pianoles, over hoe je dat stuk moest spelen. Andere pianisten ervoeren hetzelfde: als je met Karajan speelt dan begeleid je de dirigent en niet andersom. Het halve engagement was met het Concert voor drie piano’s van Mozart, met Jörg Demus en mij. Karajan, die heel behoorlijk piano speelde, nam al dirigerend, de eenvoudige, derde partij voor zijn rekening. Ik herinner me dat de orkestleden hem plaagden met “dat moet u nog maar een beetje oefenen”. Demus heeft het in Amsterdam nog met Karajan gespeeld en daar hebben ze een half uur gerepeteerd hoe ze in stijl de trap in het Concertgebouw moesten afdalen. De enscenering was voor Karajan altijd heel belangrijk.’ Walter Legge van EMI was bij Badura-Skoda’s eerste concert met Karajan, maar zag geen groot engagement voor hem bij His Masters Voice. ‘Ik ben daar nu nog dankbaar voor want zo kon ik me langzaam ontwikkelen bij kleinere platenfirma’s.’ Desondanks was Badura-Skoda lange tijd recordhouder met de meeste opnamen in de klassieke muziek.

Beethoven

Ook Furtwängler engageerde de jonge Badura-Skoda. ‘Hij was in Wenen zeer geliefd. ik was al een jonge ster, hij raadde me aan ook literatuur te bestuderen, maar vooral ook te leven! Op zijn advies maakte ik lange wandelingen, je ging met de tram tot aan het eindpunt en dan kon je urenlang trekken door de bossen. Een van de eerste concerten die ik van hem hoorde was de Negende van Beethoven. Ik kende alleen de pianomuziek van Beethoven, en het kwam op mij over als een complete chaos, een bouwwerk van zulke dimensies, ik kon het niet begrijpen!’

Josef Krips zag in Badura-Skoda een geboren dirigent. ‘Niet alleen geboren’ zegt hij met een kwinkslag, ‘ik heb ook directie gestudeerd. Krips was destijds dirigent van de Weense Staatsopera en hij wilde mij meteen als zijn assistent. Ik was volkomen verbluft. Ik ben trots op mijn opnames met het Prager Kammerorchester, en ik was altijd gefascineerd door hoe de bewegingen van de dirigent de klank beïnvloeden. Furtwänglers techniek, als je dat nog techniek kunt noemen, was uitzonderlijk. Op de vraag hoe de Weners ondanks zijn chaotische bewegingen zo exact samen konden spelen was steevast het antwoord: “Als hij begint dan tellen we 123 en we spelen!”

Een ander orkestlid zei me ooit: „Wir lassen ihn eine Zeit herumfuchteln, und wenn uns die Geduld ausgeht, dann spielen wir!“ Furtwänglers *Don Giovanni* uit 1953 is onovertroffen en geen enkele opname kan zijn toverachtige klank weergeven. De verbinding tussen het mechanische en de overtuiging, een wonder hoe dat functioneert, dat leren we door zelfreflectie in de loop van het leven. Kinderen hoeven daar niet over na te denken, de bewegingen en het geestelijke zijn daar één.’ Vorig jaar gaf Paul Badura-Skoda rond zijn verjaardag in oktober nog een Schubert-avond en ter gelegenheid van zijn negentigste verjaardag, twee jaar geleden speelde hij de drie laatste sonates van Beethoven in de Goldener Saal van de Musikverein. Die sonates speelde hij zijn hele leven, maar de *Bagatellen opus 126* leerde hij speciaal voor die gelegenheid. ‘Dat is ook iets wat musici van andere oudere mensen onderscheidt, je kunt altijd nog bij leren, en ook het reeds geleerde nog verdiepen, al gaat het leerproces nu wel langzamer. Opus 111 hoorde ik voor het eerst toen ik dertien of veertien was, gespeeld door Kurt Rapf, een zeer goede, maar inmiddels vergeten, Weense componist en organist. Technisch kon ik het toen ook spelen, maar ik had niet de innerlijke toegang tot een Beethoven adagio, vooral niet dat van opus 111, dat voor mij samenhangt met boeddhisme. Ik heb dertig jaar gewacht voordat ik die sonate in het openbaar speelde.’

Taal

Ik ben Edwin Fischer zeer dankbaar dat hij me zo heeft aangemoedigd. Hij schreef mooie boeken over muziek, was een begaafd amateurschilder, kweekte rozen en was een groot kenner van Goethe en Mörrike. Schnabel was meer intellectueel, dat heeft zijn voor en nadelen, al waren ze in het oergevoel zeer verwant en ze respecteerden elkaar zeer.’

Muziek en taal zijn voor Badura-Skoda zeer verbonden. ‘Toen ik voor het eerst naar Italië ging, kende ik wel alle termen als *allegro ma non troppo*, maar ik kon daarmee geen bord spaghetti bestellen. Als je je verstaanbaar kunt maken in een vreemde taal is dat een geweldig gevoel. Spaans heb ik geleerd toen ik verliefd was op Carmen. De laatste jaren heb ik de gewoonte om op een melodie een poëtische tekst te maken die precies het ritme aanhoudt, zoals bij de Sonate in Bes D. 960 van Schubert:

Der Tag war licht und warm,

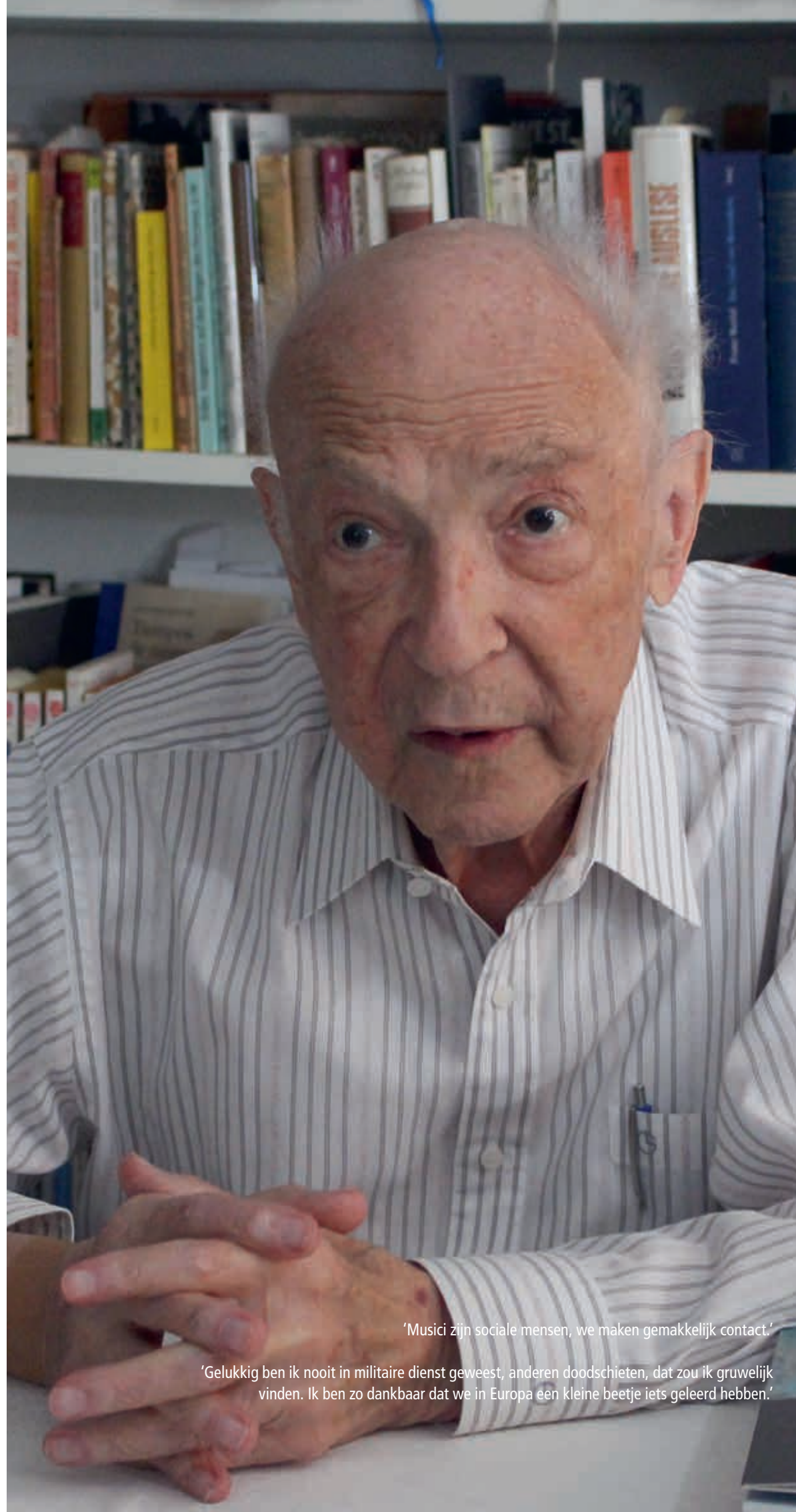
Nun ruht das weite Sand,

O Gott, bald ruh auch ich in deine Hand.

Daar ben ik trots op, het spraakritme is heel belangrijk, dat wordt door weinig ook grote pianisten begrepen.’

Virtuoos

Nu is Badura-Skoda beroemd als vertolker van de Weense klassieken, maar in zijn jeugd was hij vooral bekend als virtuoos. Zijn Eerste Pianoconcert van Tchaikovsky werd sensationeel genoemd en hij won het eerste Oostenrijkse concours

‘Musici zijn sociale mensen, we maken gemakkelijk contact.’

‘Gelukkig ben ik nooit in militaire dienst geweest, anderen doodschieten, dat zou ik gruwelijk vinden. Ik ben zo dankbaar dat we in Europa een kleine beetje iets geleerd hebben.’

met het Eerste Pianoconcert van Liszt. De tweede prijs ging naar Ingrid Haebler. Een criticus schreef dat zij meer indruk maakte met haar innige Mozartspel. Dat bracht Badura-Skoda – ‘Dat kan ik ook!’ – tot het bestudeerde van handschriften en oude drukken. Enthousiast: ‘Vanmorgen heb ik in de a-moll sonate van Schubert weer een boogje ontdekt dat nog niemand heeft gezien!’

De brieven van Mozart waren een openbaring. ‘Daardoor begrijp je de muziek beter, maar er zijn natuurlijk altijd wonderen zoals Menuhin die zonder op die manier te begrijpen toch weten. Ik heb altijd nog het plan om een boek te schrijven *Wie wird man Musikalisch*, want zeer veel van wat wij muzikaal voelen laat zich eenvoudig rationeel uitdrukken en ik verbaas me steeds hoe moeilijk het is de eenvoudigste zaken aan goede leerlingen uit te leggen.’

Om nog maar te zwijgen van het ongrijpbare Weense rubato dat volgens sommigen met Paul Badura-Skoda zal verdwijnen. Bijna verontwaardigd: ‘Dat hoop ik niet, ik ken er een paar die het op hun manier ook hebben. Zoals Jorge Luis Prats, bij hem klinkt alles zo authentiek. Die schijnbaar lokaal gebonden kunst en kunde is in de grond oermenselijk.’

Bösendorfer

Hij is enthousiast over de nieuwe instrumenten van Bösendorfer en op YouTube is een filmpje te zien waarin hij de kwaliteiten van het instrument nog eens opsomt. ‘De constructie van de nieuwe generatie instrumenten heb ik slechts indirect gevolgd, maar ik heb wel wat adviezen kunnen geven. Ik had het geluk een zeer mooie Bösendorfer Imperial te verwerven, waarop Glenn Gould nog speelde, en hij vond het een wonderschoon instrument. Als ik vroeger na een lange concerttournee weer thuis kwam – ik probeerde onderweg alle instrumenten net zo mooi te laten klinken als mijn eigen Klavier – maar thuisgekomen klonk het instrument niet goed, net als een kater die boos is als zijn baasje hem alleen liet.’

Terwijl hij aan een van zijn Steinways nog poseert voor de foto vertelt hij nog over een amusant voorval. Hij lacht: ‘Ik bezit deze Steinway nu 60 jaar, ik heb hem Bösendorferiseerd, met een zingende toon. Voor een opname van een Beethoven sonate gebruikte ik per toeval, gedwongen door omstandigheden dit instrument en een Bösendorfer door elkaar, en alleen ik kan zeggen waar welke vleugel klinkt.’ Met een knipoog vertrouwt hij me toe: ‘U kunt het gerust opschrijven hoor, want deze anek-

dote komt zowel Bösendorfer als Steinway ten goede.’

Maar dan weer serieuzer: ‘De piano lijkt een zuiver mechanisch instrument, maar grote pianisten als Edwin Fischer en Cortot geven het een ziel. Ze toverden met totaal andere dimensies, bij de aanslag spelen mystieke, onverklaarbare kwaliteiten een rol. Je herkent ze ook niet op de beste opnames van Fischer.’

Cortot

‘Cortot gaf in Wenen altijd zijn beste concerten. Hij was al een legende door zijn geweldige plaatopnamen en hij had, wat ik zo sympathiek vind, vreselijke plankenkoorts. Tijdens zijn eerste concert miste hij in onmogelijke passages van de *Fantasie opus 49* van Chopin alles wat er naast kon gaan. Mijn trouwe vriend Jörg Demus ging in de pauze teleurgesteld naar huis. Na de pauze speelde Cortot o.a. Liszt kostelijk genuanceerd. Toen is Demus, en dat spreekt voor mijn vriend Demus, wel naar het volgende concert gekomen en dat was één van de grote belevenissen in mijn leven met Schumanns *Kreisleriana* en de Preludes van Chopin.

‘Gelukkig zijn er altijd nog persoonlijkheden.’

Het was alsof Chopin zelf speelde en je had het gevoel alsof hij alleen voor jou speelde.

“De fakkel doorgeven”, dat heeft Cortot gezegd, en dat is mijn belangrijkste opgave. De klassieke muziek wordt bedreigd, ik hoor winnaars van grote concoursen technisch briljant spelen,

maar ik mis de persoonlijkheid! Gelukkig zijn er altijd nog een paar met karakter.’

Oistrakh

We zijn al bijna twee uur in gesprek en als hij hoort hoezeer ik zijn samenspel met David Oistrakh bewonder, schenkt hij me de opname, waaraan hij zijn herinnering zo mooi beschreef in het boekje bij de CD's. ‘Ja, laten we eens luisteren of we nu die goede indruk ook hebben. Dat is een mooie afsluiting van ons gesprek’, zegt Badura-Skoda en hij doet de CD in de speler en meteen tovert Mozarts Sonate KV 377 een gelukzalige lach op zijn gezicht. Vol energie en levensvreugde: ‘Ik ben blij met die opname, wat is Mozart toch een ongelooflijke rijkdom en dit is dan nog maar een kleine sonate! Schön!’

ERIC SCHOONES

‘Ik spreek niet graag over mijn toestand, oude mensen doen niets anders, vreselijk!’

Herinneringen aan Paul Badura-Skoda

De Nederlandse concertpianist Joop Celis studeerde twee jaar bij Paul Badura-Skoda aan de Folkwang Hochschule für Musik in Essen.

Joop Celis: 'De lessen van Badura-Skoda, een zeer erudiet man met een aangename en warme persoonlijkheid, waren altijd behoorlijk intensief. Velerlei muzikale en soms ook technische aspecten passeerden de revue, maar doorgaans lag de nadruk op het muzikale en met name op articulatie, frasering, klank, het pedaalgebruik en vooral de muzikale intrinsieke uitdrukking en verbeelding, dit alles in relatie tot de stijl. Uiteindelijk was het *'die Liebe'* van waaruit je het werk ten gehore moest brengen. Hij verwachtte van zijn studenten een zorgvuldige kennis van de partituur (hij duldde geen andere dan een verantwoorde Urtext-uitgave!) en er mocht je geen enkel *staccato*-puntje, boogje of dynamische aanduiding ontgaan, dit alles uit respect voor de componist. Één van zijn muzikale stokpaardjes was het zgn. *'anhängen'* van een noot aan een lange, overgebonden of gepunteerde noot; de klank van de noot volgend op die lange noot mocht namelijk nooit luider zijn dan waarmee de voorafgaande (lange) noot eindigde, omdat op die manier een legato kon worden gesuggereerd en een verkeerde accentuering werd vermeden. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de eerste maat van het Vierde Pianoconcert in G,

op. 58, van Beethoven, dat ik destijds bij hem studeerde; na het eerste akkoord mag het volgende akkoord absoluut niet te luid gespeeld worden, liefst nog iets onder het niveau waarmee het eerste akkoord eindigt.

Ik speelde ook de *Wanderer-Fantasie* op. 15 van Schubert, één van Badura-Skoda's 'lijfstukken'. Zijn kennis van dit werk was immens.

Nadat ik dit stuk een

keer tijdens een klassikale les behoorlijk gaaf en naar eigen tevredenheid had gespeeld kreeg ik applaus van zowel Badura-Skoda als van de overige studenten. Echter, na enkele complimenten over mijn uitvoering – "so kann man dieses Stück ohne weiteres im Konzert spielen" – kwam de 'koude douche' en kreeg ik nog bijna twee uur les van hem op dit moeilijke werk. Dit was kenmerkend voor hem; hij kon zeer positief zijn, maar had altijd een kritische noot, zoals een waar musicus en leraar dit betaamt.

Paul Badura-Skoda was een groot musicus met een integere persoonlijkheid, die het leven lief had, muziek maakte, les gaf en met mensen communiceerde vanuit een diepgewortelde overtuiging, die zijn oorsprong had in het religieuze; liefde voor de medemens, het leven zelf en muziek in het bijzonder.

Ik had het voorrecht om, samen met mijn vrouw, bij de herdenkingsdienst voor Paul Badura-Skoda in Wenen aanwezig te zijn, op 5 oktober jl., precies op zijn 92-ste verjaardag. Het was een zeer gedenkwaardige dienst, waarbij de E-moll Messe van Bruckner op schitterende wijze ten gehore werd gebracht. Een prachtig

eerbetoon aan een man die een belangrijke exponent was van met name de Weense Klassiek en Bach. Tot zijn zeer uitgebreide nalatenschap van ongeveer 200 CD's behoren tevens twee belangrijke boeken over de interpretatie van de pianowerken van Mozart en Bach. Moge zijn muzikale erfgoed nog lang voortleven in het pianospel van zijn leerlingen en menig bewonderaar.'

Paul Badura-Skoda met zijn leerlingen in Essen, januari 1981. Rechts naast hem Joop Celis.